

celui qui en mange, ne se rassasie pas; (mais c'est) celui qui en fait commerce (mot à mot: «achète et vend» qui y trouve son bénéfice»;

1300. *-(y)ip* lâhikasını alan iki fiil bir biçilmiş (vaktiyle teşkil edilip herkes tarafından değiştirilmeden olduğu gibi kullanılan) ifade vücade getirebilir.

MI.: *آتوب طومق at-ıp tut-mak* (övüngenlik etmek) «faire le vantard» (asıl manası: «jeter et tenir»;

األوب ویرمك al-ıp ver-mek (tenkid etmek) «critiquer» «asıl manası: prendre et donner»;

چالوب چیرمق çal-ıp çırp-mak «voler, dérober».

Yukardaki (§ 1299) misâllerde görülen *soy-ıp giy-dir-mek* ve *ağ-ıp sat-mak* fiilleri de aynı nevîden sayılabilir.

Bu nevi ifadelere menfilik manası verilmek istenildiği zaman nefi edatını yalnız bir defa olmak üzere ikinci fiilde söylemek kâfidir.

MI.: *طاغیلوب صاچلیبرق dağ-ı-ıp saç-ı-ı-ma-ya-rağ* A.U.E (*Kamus tercümesi*, I. 314) «sans se disperser».

İHTAR. 1 — Bazan iki fiil bir karsantı (idgam = «crase») teşkil eder. Türk lehçelerinin çoğunda *ağ-ıp bar-mak* (osmanlıca *var-mak*) «prendre et partir» suretinde olan iki fiil, *apar-mak* veya *appar-mak* «emporter, emmener» suretine girmiştir. (Mk. Altayca *ağ-par-mak* ki, *apar-mak* ın başka bir çeşididir).

MI.: *گهچمه شیطان کوپریسدن نو آپارسن سو سی geç-me şeytan köprü-sün-den ko apar-sın su sen-i* «ne passe pas sur le pont de Satan, [1] laisse-toi (plutôt) emporter par l'eau»;

bu üç nesne-(yi) añ-a armagan apar-sa-ouz gerek idi A.U.E (*Kitâb-ı Korğat*, «s. 40, s. 20—21») «nous devions lui porter ces trois choses en cadeau».

İHTAR. 2 — Bir takım türk lehçelerinde *-(y)ip* lâhikası aynıyle osmanlıca'nın *-(y)e* ve *-(y)i* lâhikaları sıfatiyle karmaşık «complexe» veya yerindolük «périphrastique» fiillerin teşkilinde araya girer. (Mk. Altayca'da istimrârî «duratif» fiil olarak kullanılan *-(i)p kür-mek*) [2] ki, osmanlıca'da böyle bir kullanışa ancak *dar-mak* ve *yat-mak* fiilleriyle olmak üzere rastlanır, bk. § 826.

[1] *Şeytan* kelimesi yerine lehçemizde *nâmerd* «lâche, inhumain» kelimesi kullanılır. A.U.E

[2] Müellifin verdiği bu kelime bizdeki *gör-mek* karşılığı olsa gerek. Osmanlıca'da ve şimdiki türkçemizde mana değiştirerek şöyle kullanılır: *bir sır ağızdan çıkmaya gör-sün, derhal her kese yayılır* («bir defa çıkması, yoksa çıkarsa...» manasıyle) A.U.E

1301. *-(y)ip* li ulak ardınca düzendeşlik edatı olan «*de*» getirilmekle o ulağın bildirdiği düzendeşlik daha çok tebarüz ettirilebilir (mk. § 964). Bazan mütekellim olan zat böylece iki düzendeş hadesin vardaşlığı «coexistence» (veya daha iyisi ardlaşımı) üzerine dikkati çeker ki, bu aynı zamanda o ardlaşımın beklenmedik, şaşırtıcı olduğunu bildirmek için olur; ve hakikaten bu nevi ifadeler çoğu zaman hayret veya takbilî bazan da sadece bir ısrar edasiyle söylenir.

MI.: *ben-i böyle toz-lu dük-kân-da gör-üp-de kaba saba bir yaz-ıct zann et-me-yiñiz* (HÜSSEİN RAHİMİ); *taş at-ıp-da kol-uñ-mu yor-u-l-du* [1] «tu (nous) as jeté des pierres, et ton bras c'est fatigué?» c'est donc à force de nous jeter des pierres que tu t'es fatigué le bras?».

nasıl ol-up-da... tabiri fransızca'nın «comment se fait-il que...» sü manasıyla kullanılır.

MI.: *nasıl ol-up-da gel-me-di-ñ* [2] «comment se fait-il que tu ne sois pas venu?».

1302. Öncecik «préalable» hadesin tesirleri asli hades daha olurken hissedildiği zaman, veya asli hades öncelik hadesin tabii bir neticesi olduğu zaman, *-(y)ip* li siyganın az çok sarıh bir surette bir zaman, hâl veya sebep vaktühalini ifade ettiği de olur.

Esasen fransızca'nın «-ant» li ulağında da mesele aynıyle vakidir.

MI.: *top-çu-lar-ımız zırh-lı-yı gör-üp dehşet-li bir ateş aç-dı-lar* «voyant le cuirassé, nos artilleurs ouvrirent un feu intense». Zaman vaktü hâli: *gördükleri zaman* «lorsqu'ils virent...»;

nev'-i-beşer sūret-i infirad-da yaşa-ya-ma-yıp ihtilât ve ittiḥād-a mecbūr ol-muş (HERSEKLİ 'ARIF HİKMET) «ne pouvant vivre dans l'isolement les humains ont été obligés de se rapprocher et de s'unir» = sebep halü vakti: yaşayamadıklarından «comme ils ne pouvaient vivre...».

1303. *-(y)ip* li ulağın fransızca'da muadilleri. — Bu siyga fransızca'da «-ant» («aim-ant») la nihayetlenen fiil siygalarının çoğu kullanışlarını karşılamaktadır, ve bu ona yaklaşmaktadır da; çünkü kullanışında biraz dalgalanış vardır. Bazan fransızca'da aynı ulağın mazisi «ayant aimé» kullanılır.

[1] Böyle *de* ler, ayrı yazılır. Bir de bu cümle biçilmiş bir ifadedir ki, bir işte hiç bir emeği geçmediği, hiç yorulmadığı halde ondan şikâyet eden kimse için söylenir. Hem sonra bunda «taşın bizim için atıldığı» gibi bir kayd da yok. A.U.E.

[2] Bu yerde «nasıl oldu da...» denir... (nasıl olmuş da... nasıl oluyor da... nasıl olur da...) tabirleri de zamanları değişik olarak aynı misallerde kullanılır A.U.E.

Sıkça görülen bazı hallerde «-ant» lı siyganın kullanılması fransızca'nın deyimlilik «stylistique» i itiyatlarıyla uygun gelmediği takdirde, -(y)ip li ulak aslı hadesle sanki sadece düzendeş imiş gibi, yani onunla sanki tamamıyla aynı siygada imiş gibi tercüme edilmeli; ondan sonra da iki fiil «et» bağlacıyla (ve aşağı benddeki gibi bir hususî halde bunun yerine «ou» ile) birleştirilmelidir. Şu halde ulağın hangi aslı hadese taallük ettiğini iyice kavramak ciheti ehemmiyetlidir. (Bu mes'ele hakkında § 782 küçük harfliler).

1304. *Hususî kullanış.* — -(y)ip li bir ulak ardınca menfi binalı aynı fiil den (her hangi) bir siyga bulunduğu zaman, böylece vücade gelen ifade bir hadesin tasdik veya inkâr edilmesi arasında bir muhayyerlik manası bildirir. Bu takdirde kelâm istifhamlı [1] bir kararsızlık edası gösterir (fransızca'sında iki fiil arasına «ou» bağlacını getirmek lâzımdır).

MI. : مجلس مبعوثان اعضاينك ناظر اولاملرى عهته تماس ايدهجك دكار meclis'i meb'ûsan a'za-lar-ın-ın nâzir ol-up olma-ma-ları baħs-in-e temâs ed-ecek değil-iz (HÜSEYİN CÂİDD) «nous n'avons pas l'intention de toucher à la question de savoir si les membres de la Chambre des Députés peuvent ou ne peuvent pas être ministres».

1305. *Başka hususî kullanışlar.* — -(y)ip li ulak aslı hadesin fiili gibi aynı fiil den yapılmış olduğu zaman pekişik bir mana elde edilir.

MI. : ایسته سو نامت کوروب کوروجکک بوندن عبارتدر işte su. nâm-ın-a gör-üp gör-eceğ-iñ bun-dan 'ibâret-dir (Nasr-ed-din Hoca'nın yeni diktığı bir fidan dibine işedikten sonra bir daha onu sulamak niyetinde olmadığını anlatmak üzere söylediği sözler) [2];

طوروب طورورکن ... dur-up dur-up-ken «tant que ... (cela) est ainsi»;

بویله کلیاً عفوہ مظهریتته بر درلو اینانه میرق طوروب طوروب باریشیق ایستر böyle külliyen 'aff-e mazhariyet-ine bir tür-lü inan-a-mayarak dur-up dur-up barış-mağ iste-r «ne pouvant croire qu'on lui a complètement pardonné, il veut à toute force se réconcilier». (HÜSEYİN RAHMİ), *Metres*, s. 264). [3]

2. ESKİ OSMANLICA'DA -(Y)IP Lİ ULAK.

1306. Bundan evvelki bendlerde şimdiki osmanlıca'da -(y)ip li siyganın kullanılışından bahsedilmişdi ki, bu kullanış eski türkçe (Orhon kitabeleri) ninkine hissedilir derecede benzemektedir.

[1] Fransızca'sına göre öyle; fakat türkçe'sinde böyle bir istifham manası sezilmiyor. A.U.E

[2] Bu, *görüp göreceğın rahmet bu kadardır* «voilà tous ce que tu auras de la pluie fécondante» suretinde olarak, «sana yaptığım hizmet bu kadardır, benden daha başka bir şey bekleme» manasiyle söylenir. A.U.E.

[3] Bu misâlin yeri değildir, *durup durup* gibi ifadeler ayrı yapıldır. A.U.E.

Eski osmanlıca'nın edebiyat dilinde ise bu, kötü bir şekilde diyebileceğimiz bir kullanışa mahkûm edildi. Osmanlı iskolâstik uslubunca pek itibarda olan uzun zincirlemeler yapmak gibi biricik bir kaygu sevkiyle, muhtelif şahıslı siygaların yürüne rabit siygası olarak bunu getiriyorlardı. [Bakınız meselâ Rouen da No. 1493 yazmalarının 46 ve 47 nci yapraklarına ki, orada bir sıra fasılasız *-(y)ip* li ulaklar bulunmaktadır].

Bu nevi uslubda *-(y)ip* li siygalarla ifade edilen tâlî hadeslerin zamanda taakkuplarından ziyade onların mütekellim zatın zihnindeki taakkupları itibara alınıyordu.

Bu şartlar içinde tâlî bir hadesin aslî hadesle o kadar sıkı sıkı düzendeş olmayı-vermesi ve şöyle üç muhtelif tarzda tecelli edebilecek nisbî bir istiklâl muhafaza etmesi olabiliyordu:

1° Tâlî hadesin faili aslî hadesin failiyle muhakkak karışmış olmayordu.

MI. : بزر آغلیوب کیلر آغسون biz-ler ağla-ma-yıp kim-ler ağla-sın (A.U.E) «qui devrait pleurer si ce n'est nous!» (DIETERICI) *Chrestomathie*, s. 33).

Eski fransızca'daki «-ant» li ulak «gérondif» de de mes'ele aynıyle böyle idi (Sudre No. 115). Her ne kadar — aşağıki misâllerde de görüleceği üzere — şimdiki osmanlıca'da bile bu gibi hallerin izleri var ise de, bu iki ardışık hades için ancak bir ve aynı failin kabul edilmesinden ibaret olan bugünkü temayülle ilgisi dikkate değer.

MI. : تاریخ خاصه جلد اولی سلطان سلیمان استیقامتته (قدر) اولوب جلد ثانسی دخی وقته خلق tariḥ-i 'āsım-ın cild-i evvel-i sulṭan Selim-iñ intihā-yi saḫtanat-ın-a (kadar) ol-up cild-i sāni-si dahi vak'a-i Selim-den bed' ile devr-i Mahmud ḥānī evā'il-ın-e kadar gel-ir «le premier tome de l' Histoire d' Asım va (mot à mot : étant) jusqu'à la fin du règne de sultan Selim (III), quant au deuxième il commence par la déposition de Selim et va jusqu'au début du règne de Mahmoud (II)»;

ملا کورانی [1] ۸۹۳ ده اوتحال دارقا ایدوب جنازه نمازده سلطان بایزید خان حضرتلری بالذات موللا گورانی [1] sekiz-yüz-doksan-üç-de irtihāl-i dār-i beḳā ed-ip, cenāze namaz-ın-da sulṭan Bāyezid ḥan ḥazret-leri bi-z-zūt buḫ-un-du-lar (ABD-UR-RAḤMAN ŞEREF BEY) «Moulla Kervāni [1] étant trépassé en 893 (de l'hégire = 1488 de notre ère), le sultan Bayazit (II) assista en personne à son service funèbre».

1307. 2° *(y)ip* li ulak aslî fiil siygasından bir bağlacla ayrılabilirdi.

MI. : هر اولوب و اولدجینی ازاده تقدیر ایتمشدن (الله) (Allah) her ol-up ve ol-acağ-ı ezel-de taḳdir et-miş-dir (A.U.E) (Ris. B. 22) «(Dieu) a déterminé tout ce que est (ou a été) et tout ce qui sera»;

ا کرچه و قوفز وجه محرد اوزره اولوب ایبق قاعده مورخین اوزره بو ماده سائر ارباب و قوفدن... eger-çi vukūf-umuz vech-i muḥarrer üzere ol-up ancak ḳū'ide-i müverriḥin üzere bu madde sā'ir erbāb-ı vukūf-dan tefahḫus ol-un-duḳ-da... (Cevdet Paşa tarihî, II, 355) (nos informations sont telles que nous les avons exposées ci-dessus, mais (encore) si, conformément à l'usage des historiens on se renseigne à ce sujet auprès d'autres informateurs...) [2].

[1, 1, 1] Müellif bu kelimeyi ملا کورانی «Mulla Kervāni» suretinde kaydediyor. A.U.E

[2] Bu kelimeyi «gens bien informés voya connaisseurs» suretinde tercüme etmek

daha doğru görünüyor. A.U.E

Bilindiği üzere şimdiki Osmanlıca'da ancak uymaca «enclitique» bir edat olan *de* nin bulunmasına cevaz verilmektedir :

1308. 3° *-(y)ip* li siyganın verdiği zaman mefhumunun, aslı fiil siygasıyla bildirilen zaman mefhumıyla tamamı tamamına aynı olması zaruri değildir.

Ml. : سلطان مراد واقع قهوه بی و آتوتوی شدرداً اساع ایدوب کیزلوجه و بریا کیلری تأدیب ایله جهانه سیله
Suġtan Marād-ı rābī qah-ve-yi ve tūtün-ü şediden yasog ed-ip gizli-ce tiryāki-ler-i te'dīb eyle-mek bahāne-si-ile gece-leri tebdilen şehr-i İstanbul-u doġa-ş-ıp ni.e eşirrā-yı itlāf et-dī. (A.U.E) (CEVDET PAŞA) «le sultan Mürad IV défendit (ayant défendu) sévèrement l'usage du café et du tabac. Sous prétexte de punir les fumeurs, il parcourait pendant la nuit et incognito la ville de Constantinople et il fit périr ainsi un grand nombre de malfauteurs».

gece-leri kelimesinin kullanımından anlaşıldığı üzere aslı fiil siygası bir şuhdi mazi «passé déterminé» olmakla beraber, *doġa-ş-ıp* siygası bir mazi hikâyesi «imparfait» manasındadır.

1309. *-(y)ip* li siyga kendiliğinden bir zaman mefhumu bildirmesi istenildiği vakit umumiyetle bir *māzī* değerini alır; (fakat çoğu zaman bu mazilik, hadesin tesirleri halde hissedilir olmak gibi bir mana menevişini bildirmek gerek). *olup bitmiş* «accompli» bir hades, mefhumu tabiatıyla *öncelik* «préalable» bir hades yerine geçer.

Azerce'de dahil şark lehçeleri *-(y)ip* li veya *-(i)p* li bir teme üzerine kurulmuş (§ 622 ihtar) mazi manasında şöyle şahıslı siygalara bile teşkil etmişlerdir :

at-ıp-mān, at-ıp-sān vs; yani, *at-dī-m, at-dī-n,* vs (A.U.E) «j'ai jeté, tu as jeté, etc».

Ml. : سن آزوپسن یولکدن ایزکدن چخوپسن
sān az-up-sān yoġ-uñ-dan iz-iñ-den çix-up-sān
 yani : sen azdın, yolundan izinden çıktın. (A.U.E) (FETH. AH., 27) «tu as erré (tu es dans l'erreur), tu es sorti de la bonne voie».

Mk. aynı yer s. II : او لیوبلار *oġ-ma-yup-lar* (cemi gaib), ve daha başka misaller *müteaddit yerlerde*.

ba'zı di-p-dür-lār kim... bazı-ları demişler ki A.U.E. (NEVĀI *Tar. Mül. Ac*, s. 54) «quelques-uns ont dit que...»

bu potşa adümleri birlān kaġka birlān külüp edī bu padişâh, adamları ile beraber kabkaha ile gülmüş idi A.U.E (*Yedī uyurlar* s. 228) «ce souverain riait aux éclats en causant avec ses hommes». [2]

Eski Osmanlıca bu gelişmesi sırasında ortalama bir merhalede durmuş olup, *-(y)ip* li siygalarda mazi manasını yardımcı *dar-mak* fiilile yapılan karmaşık «complexe» veya yerindelik «périphrastique» fiillerden [1] başkalarında kabul etmiyordu (ki bu da sadece muzari temelilerde oluyordu; mk. *yorı-mak* § 613 fiilinin müzariile yapılan istimrari «duratif» şekli).

Ml. : ابن مسعود ایتدی بن پیغامبردن علیه السلام اشعب داورین
İbn-i Meş'ud egiť-di ben Pey-gamber-den ('aleyh-is-selām) işid-üp dur-ur-ın (yani : İbni Meş'ud dedi ki ben Peygamber (Aleyhisselām) dan işidip dururum. A.U.E) (*Hul. Şāhi*, yap. 67);

[1] Şimdiki Osmanlıca'da bu fiillerin istimrari «duratif» bir manası vardır (bk. § 826) J.D.

- Bu misaldeki arap harfli kelimelerden bazıları harekelidir A.U.E.

[2] Eski metinlerde «ihsan edip göndermek» manasında *veribirmek, viribirmek* hatta *veripmek* sıratındaki kelimelerinin aslı *virib imek* «vermiş olmak» olsa gerek. A. U. E.

بوندن خوبترق اوزم کوردوردورمسن bun-dan hob-rağ üz-üm gör-üp dar-ar-mu-sun (bundan daha güzel üzüm görmüş müsün. A.U.E) (Cezâyir, No. 1719 yazmaları, yap. 24) «as-tu vu un raisin meilleur que celui-ci». Mk. کوردوردورمسن götür-üp dur-ar-sun? (Kitâb-ı Korkut s. 33) (yani: götürdün. A.U.E) «tu as emporté».

آق کرمان وکیلی حوالیسی اجناد جهاده مقر ومقام محل آرام اولوبدوردی Aq-Kerman ve Kili havâli-si ecnâd-ı cihâd-a mağarr ve mağam ve mağall-i örüm ol-up-dur-ur-da [1] A.U.E (KEMAL PAŞA ZÂDE Mohacz seferi Tarihi s. 82) (les alentours de, : A.U.E) «Ak Kerman et Kilia servaient (ol-up dar-ar-du) de station et de lieu de repos aux troupes de l'Islam»;

[2] گیسه دن برغوزی بشوردوردیم gece-den bir çuzı biş-ir-üp dur-ar-am A.U.E (Kitab-ı Korkut, s. 29) «j'ai fait cuire la veille un agneau».

Müfred gaibdeki *dar-ar* fiili *-dar (-dir)* suretinde kısaltılmış olarak koşac «copule» halini alabilirdi (Mk. § 552); netekim bu kullanışıyle *-(y)ip* li olarak, hissedilir surette şahıslı bir siyga temesi mahiyetini almıştı.

MI. : نبوت انبی اتم اولوبدر mübüvvet emr-i an-da hatm ol-up-dur (yani: poygamızberlik işi onda sona ermiştir. A.U.E) (KEMAL PAŞA ZÂDE, adı geçen eser, s. 2) «l'œuvre de la prophétie a été scellée [3] en lui», c'est-à-dire: «Mahomet est le dernier des Prophètes»;

دولر قریدر کوشاک ورمز kızıl kızıl deve-ler karı-yıp-dur köşek vir-me-z (kızıl kızıl develer ihtiyarlamıştır yavru vermez. A.U.E) (Kitab-ı Korkut) «les rouges chamelles ont vieilli (karı-yıp-dur) et ne donnent plus de chamelons»;

آنوک کم اغلی قرزی اولیه آنکری آعالی انی قرغایدر an-un kim oğl-ı kız-ı ol-ma-ya Tañrı Ta'âlâ an-ı karga-yıp-dur (o kimseuñ ki oğlu kıızı olmaz Tanrı onu lanetlemiştir. A.U.E) (Aynı eser, s. 8) «celui qui n'a ni fils, ni fille, Dieu l'a maudit (karga-yıp-dur)» [4].

İHTAR. — Şimdiki Osmanlıca'da ancak aslı cümlelerin fiili bizzat bir mazi siygası olduğu zaman veya (şu aşağıdaki misâldeki *dün* kelimesi gibi) *hususî* olarak getirilmiş bir kelime ile mazi fikri tahsis edildiği zaman *-(y)ip* li siyga maziyi ifade eder.

MI. : دؤن یورطردن چیقوب برکون قاوغنی بکنمز dün yumurta-dan çık-ıp bu gün kabuğ-un-u beğen-me-z (söylence) «hier il est sorti de l'oeuf et aujourd'hui il fait fi de sa coquille».

[1] Yukarıdan beri gelen bütün bu *-(y)ip* li siygalardaki *dar-ar* lar, her ne kadar aslında *dar-mak* fiilinin müzarileri iseler de, gittide bunlar ahenge de uyarak pekişdirici bir edat mahiyeti ile *dür-ür* suretini ve nihayet *dir dür, dir dar* suretlerini almış bulunuyor. A.U.E

[2] Bunda istinsah eden (= Diez) in bir hatası olabilir, بشوردوردورم suretinde (müzari siygasıyla) okunsa gerektir. J. D.

[3] Müellif burada (sona ermek) manasına olan arabece *hatm* kelimesinin *هاتم* *hâtem* gibi başka bir manası olan mühür «mühür» i de aksettiriyor. A.U.E

[4] bk. § 1338, alem *Substantif* haşiye (2) nin son misali. A.U.E

1310. *-(y)p* lâhikası, yüksek vokalli lâhikalar içinde *ı, i* yerine eski *ı, u, ü* li imlâsını büyük bir metanetle muhafaza eden bir lâhikadır. (*a, e - ı, i*) bî-araf vokallerinin birinden sonra bile *gid-üp* misâlinde olduğu gibi *-(y)üp, -(y)up* suretinde biraz bolca kullanılan telâffuz şekli asıl bu hadiseye atfedilse gerektir.

Bununla beraber bazıları meselâ *قالب kal-up* yerine *ی, i* ile *قالب kal-ıp* yazmağa başlamıştır.

İHTAR. — (Çağatayca denilen edebî dil de tahil) şark lehçelerinde bu lâhikanın kararsız bir vokali vardır: *-[i]p*:

agla-p ağlayıp «en plurant»;

toy-guz-ma-p si-lür doyurmamışsınız (sizler) *Yedi Uyarlar*, «vous ne l'avez pas rassasié».

1311. Eski osmanlıca'da aynı ulağan başka bir şekli olan: *ی(ü) (y)üb-en* lâhikası da vardı.

Ml.: *یا محمد دیوبن چاغدیار yü Muhammed di-yüben çoğur-dı-ıar* (A.U.E) *Mevlüd* (SÖLEYMAN ÇELEBİ mısra' 176) «ils crièrent en disant: O Mahomet».

تا کورین کورول دیداری tā g'el-üben g'ör-e-ler didâr-ım-ı A.U.E (*Agn eser mısra': 254*) «afin qu'étaient venu ils voient ma face».

Bu siyga daha evvelden Orkhon kitabeleri türkçesinde *-[i]pân-* lâhikası suretinde bulunmakta idi. [1]

Mk. Çağatayca'da *ایلا بان äylä-bân* «eyleyüp, faisant» (NEVÂİ, T. M. A, s. 65).

(Şayet o halile daha eskimsek bir şekil değil ise) bunun *-i* ile uzantılı olmak üzere eski osmanlıca'da bir şekli daha vardır.

(y)üben-i veya *-(y)iben-i* lâhikası ki, herhalde kullanılışı *(y)üben* lâhikasından son derece daha azdır.

Ml.: *اچقا سال-uban-ı sen-i kur-tar-a-y(i)di-m,*
A.U.E (*Kitâb-ı Korçut* s. 92) «Je t'aurais délivré en payant de l'argent».

Mk. Aynı eser *قالق-uban-ı* (A.U.E) s. 7, 8; (*kal, karak* «en se levant» A.U.E); *کالوی* s. 8 (*käl-üben-i* gelerek «en venant» A.U.E) ve *müteaddit yerlerde; اغلایبی اغلایبی agla-yiban-ı sıkla-yibanı* (ağlayarak sızlayarak «en pleurant et en se lamentant» A.U.E.)

باشلو باشن آلیانی قاچدیار baş-lu baş-ın alı-banı kaç-dı-ıar (her kes başını alıp kaçdı, A.U.E) «ce fut une suite générale» (mot à mot' chacun prenant (alı-banı) sa tête [mk. § 537], ils s'enfuirent) [Bibl. nat., Sup. turc, n° 1207, yap. 86 v°].

[1] IE .. (Sağdan sola doğru okunacak :) A.U.E.

Г X H Y J T N I H T Y F) O H E Y E T N I
İ D T Ä L İ Ä R Ü S N Ä P I L Ä K N I D N Ä K G I L B Ü B N Ü S
götürdü (sizi-süre) süre gelip nereden süngülü(ler)

3. ULAKLIK BAĞLAM TABİRLERİ.

1312. Bahsi daha ileride § 1426 gelecek olan *mek-le* li ulaklık tabir, bazan basit bir bağlam siygası olarak yani aynıyle *-(y)ip* li ulak manasıyla kullanılır. Yalnız şu cihet müstesna ki, *-(y)ip* lilerde çoğu zaman olduğunun aksine olarak, bu tabirin daima müstakil bir faili olur [1].

MI. : *Gazze ve Ramle-de isyan zahür et-mek-le 'asî-ler katl ed-il-di* (AHMED RASİM, s. 200) «une révolte ayant éclaté à ce moment à Ghazeh et à Ramleh, les révoltés furent mis à mort».

1313. Bu kullanış bu günkü inşadan ziyade eski inşaca bilinmiş alışılmış bir şeydi; meselâ on sekizinci asrın bir metninden bir misâl verelim.

طاسان ميل بحله لانهوزه تعبير اولتان صغیر اطه لك ليماني اولغله آلتیجی بازار کونی آخشامه تریب واصل
doğsan mil mahal-de Lampeduza ta'bir ol-un-an sagir ada-nın liman-ı ol-mag-(i)le aşt-ıncı pazar gün-ü ahşam-a qarib vasil ve dâhil ol-ub limân-ı mezbur-da lengerendâz ol-du-k A.U.E (Mehmed Efendi sefaretnamesi s. 3) «à quatre vingts milles se trouve le port d'une petite île nommée Lampeduza. (Vers le soir A.U.E) nous entrâmes dans ce port le sixième jour, qui était un dimanche et nous y jetâmes l'ancre».

1314. Bağlam siygası olarak *(y)erek* li olarak da kullanılır ki, bundan aşağıda bahsedeceğiz.

II. HÂL ULAKLARI VE ULAKLIK TABİRLERİ.

1315. Hâl «état» ulakları ve ulaklık tabirleri, aslî hadesin karşısına kâh onunla *uygunlaşık olduğunu* kâh da aksine olarak *zıdlaşık bulunduğunu* göstermek üzere konulan tâlî bir hadesi bildirir.

Uygunlaşık olan tâlî bir hades misâli:

Ban-a bak-arak gül-üyor-du A.U.E «il riait en me regardant».

Zıdlaşık olan tâlî bir hades misâli:

Siz her zaman felâket-ler-iniz-le göz yaş-ı dök-düğ-ünüz hal-de o yaşa-mak (zevk-i) ile mes'ud-dur A.U.E «il est heureux de vivre, tandis que vous avez toujours pleuré vos malheurs».

(Bu aslî ve tâlî A.U.E) iki hades, hemzaman «simultané» olabilir veya olmayabilir.

Mülâhazalar. — vaktühâl «circonstance» e ait *tarz ve sûret* «manière» tabirinden daha çok anlaşılır bir tabir olan *hal* «état» durumu tabirini türk gramercilerinden aldık.

Tarz ve sûret tabirini ise (nasıl «comment?») sualine karşılık olan (uygunlaşık ve hemzaman) hal durumlarına sakhyoruz; mişâl:

Bir baston-a daya-n-raq yürü-yor-du A.U.E «il marchait en s'appuyant sur un bâton».

[1] Aynı siyganın öteki kullanışlarında mesele böyle değildir. J. D.

1316. Hâl ulakları ve ulaklık tabirleri şunlardır:

- (y)erek li ulak (§ 1318 den 1327).
- ol-mak üz(e)re li ulaklık tabir (§ 1328 den 1331).
- (y)e li ve -(y)i li ulaklar (§ 1332 den 1343).
- mek-siz-in li ulaklar (§ 1347 den 1350).
- iken [-ken] li mürekkep ulaklar (§ 1351 den 1361).
- diğ-im hal-de li ulaklık tabirler (§ 1362 den 1367).
- diğ-i takdir-de [veya: suret-de] (§ 1368).

Bir takım arapça hades isimleri de hâl bildiren ulaklık tabirler yapmağa yarar (§ 1344 den 1346).

1317. Bahsi daha ileride (§ 1444 ve aşağısı) gelecek olan teşbih ve mukayese «comparaison» bildirici ulaklık tabirleri, tarz ve suret bildirici ulaklık tabirler saymak da mümkündür.

1. -(Y) EREK Lİ ULAK.

(Türkçede رابطة حاله *rābita-i hāliye* «gérondif d'état»).

1318. $\frac{\text{رك}^{(ي)}}{\text{رق}^{(ي)}}$ [1] li ulak, uygunlaşık bir hâl durumu bildirir.

Bu siygaya uzanımlı uygunlaşık ulak «gérondif concordant allongé» adı verilebilir. (§ 1324).

Bunda iki haletle karşılaşılabılır.

Birinci halet. - tali hadesle aslı hades zamandaş olur.

MI. : باقرق كوابوردی *bañ-a bak-arak gül-üyor-du* «il riait en me regardant».

Asıl bu kavram -(y)erek li ulağın *tabiî* ve *bariz* vasıflı kullanımını teşkil eder görünüyor. (Fransızca muadili üst yanında «en» zarfı bulunan «-ant» lı ulaktır).

Çoğu zaman bu biçim ifade, bir tarz ve sūret durumu manasına varır.

MI. : آغلايبرق كلدی *agla-yarak gel-di* «il vint en pleurant».

Başka misaller :

تواضع باشاغه بكرور اور توك كوزلشدرور *tevāzu' yaşmağ-a-benze-r ört.erek güzel-le-ş-dir-ir* (CEN. ŞEH *Tiryaki Sözleri* n°. 69) «la modéstie ressemble au yachmak: elle embellit en voilant»;

[1] Eski imlâla bunun ilk vokali her zaman gösterilmez, $\frac{\text{رك}^{(ي)}}{\text{رق}^{(ي)}}$ veya $\frac{\text{رك}^{(ي)}}{\text{رق}^{(ي)}}$ suretinde yazılırdı. Bu itiyat sadece *at-mek* «faire» fiilinde hâlâ devam etmektedir. Bununla beraber bazıları *يدرك* yerine *يدرك* de yazıyorlar. J. D.

بر کوزلری یومورق بر *kedi gibi göz-ler-in-i yum-arak ye-r* «il mange comme un chat, en fermant les yeux»,

قالدیرمده فس اکورک کوزمک قولایدو *kaıldırım-da fes eğ-erek gez-mek kolay-dir* (söylence) «il est facile de se promener sur le pavé en mettant son fez de travers (sur l'oreille).

İHTAR. — بیلهرک *bil-erek* «en sachant» ulağı (taammüdle, kast ile «sciemment exprès») manasında olarak zarf rolünde kullanılır.

1319. *İkinci halet.* — Talî hades aslî hadesten önce «préalable» olur. O zaman *-(y)erek* li ulak bir mana arıklanması neticesinde *-(y)ip* li ulak (bağlam siygası veya düzendeşlik ulağı) ile aynı role düşer.

MI.: کدی اتی قاپهرق قاجدی *kedi et-i kap-arak* (*kap-ip* yerine) *kaç-dı* «le chat saisissant la viande s'enfuit» (mk. § 1299);

کال پاشا زاده ۹۴۰ سنه عزم داربقا ایلیهرك خارج سورده عمود چلی زاویه سنده *Kemal Paşa-zāde dokuz-yüz kırk sene-si 'azm-i Dār-ı-Bekā eyle-yerek hāric-i sūr-da Mahmud Çelebi zāviye-sin-de defn ol-un-muş-dur* (ABD-UR-RAHMAN ŞEREF, s. 327) Meşhur din ulemasından ve şair «Kemal-Pacha-Zadeh (célèbre docteur de la Loi et poète) étant trépassé en 940 (de l'hégire) fut enterré extra muros dans le zawiye de Mahmoud Tchelebi».

1320. Manaca düzendeş bir sıra fiili ulak olarak kullanmak istedikleri zaman, aynı lâhikanın tekrarlanmasından kaçınmaktan başka bir düşünce olmadan, *-(y)erek* li ve *(y)ip* li siyganın her ikisi fark gözetilmeksizin kullanılır.

MI.: همن اجزاخانه قوشوب برعلاج آلهرق خسته به ویردی *hemen eczāne-ye koş-up* bir *'ilâc al-arak hasta-ya ver-di* «il courut à la pharmacie, acheta un médicament et le donna au malade»;

ابوالسعود افندی ۹۲۲ تاریخنده تدریسه بده ایذوب ۹۳۹ تاریخنده تمام وظائف تعلیمیه ایلیهرك ۹۴۴ *Eb-üs-Su'ūd Efendi dokuz-yüz-yirmi-iki tārīh-in-de tedris-e bed' ed-ip dokuz-yüz-otuz-dokuz tārīh-in-de itmā-m-ı vezā'if-i tā'līmīye eyle-yerek dokuz-yüz-kırk-dört sene-si mesned-i meşihat-i islāmīye-ye vāsıl ol-muş-dur* (ABD-ÖRRAHMAN ŞEREF BEY) [1] «Ebou-s-Sououd Efendi (célèbre légiste ottoman) commença à enseigner en 922 [= 1516 — 1517]; termina la carrière du professorat en 939 [= 1532 — 1533] et parvient en 944 [= 1537 — 1538] au poste de cheikh-ul-Islām».

1321. Ancak hemen de son zamanlardadır ki, *-(y)erek* li ulağın kullanılması büyük bir yayılış almıştır. Bu gün *-(y)ip* li ulağın bütün kaybettiği sahadan o istifade etmektedir.

[1] *(y)erek* li siyganın bu kullanımına yukarıda derc ettiğimiz neviden mücmel tercümei hallerde öpiyce sık rastlanır. تاریخنده توفد ایذوب *tārīh-in-de tevellüd ed-erek* «il naquit en l'année...» kelimeleriyle başlayan başka misaller için, bk. *Cevdet Paşa tarihî* I, s. 225 ve 226. J.D.

1322. *-(y)erekli ulağın faili.* — *Uygunlaşık* bir hades bildiren *-(y)erek* li ulakta aslı hadesinkinden müstakil bir fail bulunması nadirdir.

Hem bu fail hiç bir surette hakim bir rol oynayamaz. Bu (o da çoğu zaman belirsiz olan; mk. § 1326) bir şahıstan ziyade çok kere cansız bir madde olur. O zaman fiilin kendisi de mütaaddiden ise çoğu zaman gayri mütaaddi veya meçhul olur.

MI.: اون ایکی ذاتدن مرکب بر هبت سفارت کوندریله رک اولجه موجود اولان متارکه : *on-iki zat-dan mürekkep bir hey'et-i sefâret gönder-i-l-erek evvelce mevcûd ol-an mütâreke temdîd ol-ün-du* (AHMED RASİM s. 102) «une ambassade, composée de douze personnes ayant été envoyée, l'armistice conclu précédemment fut prolongé».

Başka misâller :

عولقه اعطاسنده مشکلات کوردکیجه خزینه دولت تزئین مسکوکات کور وسائطه مراجعت مضطر اوله رق مسکوکاتر تقلیل عسکره موفقیت ارکان دولت ایچون بادی" معدوحیت اولقه باشلادی و دیو- شیرمه اصول حسنه می ایستون متروک اولاروق دولتک اک کزیده عسکری اولان یکینچریلر درینقی حالی آدی *'ulufe itâ-sın-da müşkilât gör-ül-dük-çe hazîne-i devlet tezyif-i meskûkât gibi vesâit-e müraca'at-a muhtar ol-araq soñra-lar-ı taqlil-i asker-e muvaffakiyet erkân-ı devlet için bâdi-i memdûhiyet ol-mağ-a başla-dı ve devşir-me usûl-ü hasene-si büsbütün metruk ol-araq devlet-in en güzide asker-i ol-an Yeniçeri-ler der-inti hâl-in-i al-dı* (ABD-OR-RAHMAN ŞEREF s. 302) «toutes les fois qu'on éprouvait des difficultés dans le payement de la solde, l'Etat se trouvait réduit à user d'expédients comme l'altération de la monnaie. Plus tard, le fait de réussir à diminuer le nombre des soldats devint une bonne note pour les hommes d'Etat et, les salutaires principes du «Devehirmeh» (recrutement pratiqué dès l'enfance) ayant été entièrement abandonnés, les Janissaires, qui étaient la troupe d'élite de l'empire, devinrent une soldatesque sans discipline».

1323. İHTAR. — Konuşma dilinde *-(y)erekli* siyga gitgide çok kere mefulünanh sonuciyle: *-(y)erek-den* surefinde söylenmektedir (mk. lâtincede *-ndolu* ulağın mefulünanh «ablatif» ile kullanılışını): *de-yerek-den* «en disant». Mk. RADLOFF *Prob VIII* (KUNOS), s, 233, I, 1: *deyerekten*.

Bayağı sayılan bu siyga edebiyat diline de girmiş görünüyor.

MI.: برچوق هوسکار تحمیل آدلره تصادفی ایدیلبورکه فداکارلرده بولهرقدن هر درلو : *bir çok heveskâr-ı tahsil adâm-*

lar-a tesādūf ed-il-iyor ki fedākār-lık-da bu-un-arak-dan her türlü müşkilāt-a ma'rüz ol arak-dan kırā'et-e başla-yor-lar (imlânın islâhına dair bir risâleden alınma) «on rencontre beaucoup de gens avides de s'instruire qui commencent à apprendre à lire en faisant des sacrifices, en se heurtant à toutes sortes de difficultés».

Mk. başka bir misâli: Sami Bey de, آتی اوقه : آتی kelimeleri altında.

1324. Eskiden bu ulağın (ilk vokaı yüksek olmak üzere), *-(y)ürek* veya *-(y)irik* suretinde bir başka şekli vardı.

Ml. : اغلاوراق [1] *agla-yurak* A.U.E «en plurant» (Bibl. nat., A.F.T., no, 86, yap. 25; XV inci asırdan).

(مشاهده ایدورک *müşāhede id-ürek* A.U.E «en contemplant» FETH, AH., s. 1) suretinde azerce'de kalan bu eskimsek siyganın varlığıyla *(y)erek* li siyganın menşei tayin edilmiş bulunuyor ki bu, manadaşları olan *-(y)e* veya *-(y)ili* (§ 1332 ve aşağısı) ulaklardan türeme olup, kendilerine *-rek* (§ 518) lâhikası katılmış sayılmak gerektir.

Bu aynı lâhika şark türkçesinde *-[i]pli* (= osmanlıca'da: *-(y)ipli*, § 1299) ulağa getirilebilirdi. Bakınız bir misaline: RAQUETTE; lesson XXXVIII, 2, c de. Mk. Tobolsk ağzında:

Añla-p-rāk kilāmën, bil-ip-rāk kil-āmën (keli keli: daha anlamış «hale» geliyorum, daha bilmiş «hale» geliyorum? A.U.E) «eyi» takdir ve tahmin ediyorum «je devine» (GULG., *Dict. russe-tatar*, s. 129).

1325. Anadoluda *-(y)erek* yerine *-(y)elek* de söylenir (mk. § 70, İHTAR): *döv-elek* «en frappant» (Antalya «Adalia» Ağzı).

Yine mk. Cezair'de n°. 1640 yazmaları: تكبير و تهليل *tekbir ve tehlil getür-elek* «en prononçant les formules du *tekbir* et du *tehlil* yani *Allāh-u-ekber* (Tanrı en uludur) ve *lā ilāhe illāllāh* (Tanrıdan başka tapacak yoktur) diyerek» (yaprak, 15v°); *ديك* *diyelek* «en disant» (yaprak, 23v°). Mk. aynı yer, yaprak 24v°, 42v° ve 43: yine bakınız *Hü-dävendigâr* lehçesinde bir sıra misalier (MAXIMOF, s. 53).

Aynı hadise bazan isimlere katılmış *-rek*, *-irek* lâhikasında da olur. (Mk. § 518).

Ml. : دخی بقاراق قالدیرسلر *dahı yakar-lağ* [2] *kał-dır-so-lar* ve daha yukarı (=yukarı)rak kaldırısalar A.U.E *Hul*, *Şāhi*, yap, 12v°) «s'ils l'élèvent plus haut».

[1] Bu kelime metinde harekelidir A. U. E.

[2] lehçemizdeki *içer-(i)lek* «içerilenmiş» kelimesi gibi bu kelimenin de aslında *yakar(i)lak* (yukarılanmış «olarak») suretinde olması ve bu itibarla ötekilerde olduğu gibi son lâhikadaki *l* nin *r* den değişmiş bulunmayıp aslı olması mümkündür. — Bu misaldeki arap harfli sözler harekelidir, A.U.E.

1326. اولوق *ol-arak* ulağının kullanılışı. — *ol-mak* «être, devenir» filinin -(y)erek li ulağı olan bu siyga, çoğu zaman (belirsiz bir fail ile) şahıssız bir surette kullanılır.

MI. : فتح مصرک زینا یحندن اولوق قبائل عربدن اطاعت ایتمیلر بر بر کلوب بیعت ایئدیلر
feth-i Mısır-ın netāyic-in den ol-arak kabā'il-i 'arab-dan ita'at et-me-yen-ler bir-er bir-er gel-ib bīy'at et-di-ler (AHMED RASİM s. 205) «celles d'entre les tribus arabes qui ne s'étaient pas encore soumises, vinrent une à une et prêtèrent serment, (ceci) étant l'un de résultats de la conquête d'Egypte» c'est-à-dire: «la conquête d'Egypte eut, entre autres résultats, celui d'amener...».

1327. Esasen türkçe'de de bazan atılabilen *olarak* fiili bir tarafa bırakılarak bu türlü tabirler, fransızca'ya umumiyetle tarz «manière» bildiren bir zarf veya zarflık tabir ile tercüme edilebilir. Yine mk. اولوق اوززه *ol-mak üz(e)re* zarflık tabirini (§ 1368).

MI. : اولوق *hususı ol-arak* «à titre privé»;

اولوق *hediye ol-arak* «à titre gracieux» (mot à mot: (ceci) étant cadeau»);

اولوق *mu'tād-ı hilāf-ın-a ol-arak* «contrairement à son habitude»;

اولوق *fazla ol-arak* «ce n'est pas tout; de plus; sans compter que...»;

اولوق *beş-inci defa ol-arak* «pour la cinquième fois»;

اولوق *belli-siz ol-arak* «d'une façon imperceptible»;

اولوق *tedrici ol-arak* «progressivement»;

اولوق *hakiki ol-arak* «vraiment»;

اولوق *farz-ı mūhāl ol-arak* «(si) par impossible».

اولوق *ciddi, hem-de pek ciddi ol-arak söyle-yor-am* «je parle sérieusement, même très sérieusement»;

اولوق *türkçe-den başka doğru ol-arak bir lisan bil-diğ-i gokdu* (MURAD BEY, s. 75) «il ne parlait, correctement, que le turc»;

اولوق *sa'at-im-i, zevāli ol-arak, ayar ed-iniz* «remontez

ma montre en la mettant à l'heure meridienne» (ou à la franque, opposé à «heure turque»);

Azerbaycan 'avām-ın-dan bir İran-lı-ya fārisi ol-arak bir mektub g'el-miş (Let'ū'if-i Nasr-ed-din Hoca) «il arriva à un Persan originaire de l' Azerbaydjan une lettre en persan».

2. اولوق اوزره OL - MAĞ ÜZ(E)RE ULAKLIK TABİRİ.

1328 — 1329. اولوق اوزره ūz(e)re (bk. § 897) ilgici, اولوق ol-mağ «être, devenir» mastarından sonra gelmekle bir tabir vücade getirir ki bu, alelaide (olmak için, olmak neticesinde «pour être, à l'effet d'être») mefhumundan ayrı olarak hal manasında ulaklık bir tabir hizmetini görebilir.

Bu zarflık tabirin müstakil bir faili bulunabilir. Başlıca kullanışları öyledir:

1°. اولوق اوزره ol-mağ ūz(e)re tabiri bazan اولوق ol-arak ulağiyle aynı manada olur (bk. § 1326). Onun gibi belirsiz bir faili bulunabilir.

MI.: *Yeniçeri iki-nci defa ol-mağ ūz(e)re ayak-la-n-dı-lar* (AḤMED RĀSİM) «les Janissaires se révoltèrent pour la deuxième fois» (اولوق اوزره ol-mağ ūz(e)re yerinde اولوق ol-arak da denilebilir);

matba'a-i āmire-de iptidā bin-yūz-kırk-bir sene-sin-de Van-ku-l-ı lūgat-i iki cild ol-mağ ūz(e)re tab' ol-un-du «à l'imprimerie impériale fut imprimé tout d'abord en 1141 (de l'hégire = 1728 — 1729) le dictionnaire Vanqouli, (étant) en deux volumes»;

عرب و ترک ملتاری مقتضای موقعلری اولوق اوزره آرالوق آرالوق چوش و خروشه. کله‌رک و سیل کوی arab ve türk millet-leri muktezā-yl mevki'-leri ol-mağ ūz(e)re ara-lık ara-lık cūş u hurūş-a g'el-erek ve sel gibi etrāf-ü eknāf-a cereyān ed-erek bi-d-def'at 'ālem-e istilā et-miş-ler (CEVDET PAŞA) «la nation arabe et la nation turque, (ce fait) étant la conséquence de leur situation (géographique) -gagnées par une grande effervescence et se répandant comme un torrent dans toutes les directions, ont à plusieurs reprises conquis le monde».

Mk. Şöyle bir takım ifadeleri de:

اولوق اوزره (فلان شی) müstesnā ol-mağ ūz(e)re «à l'exception de (telle chose)»;

اولوق اوزره o cūmle-den ol-mağ ūz(e)re «entre autre choses» (mot à mot: «pour être de ce nombre, étant de ce nombre»),

1330. -- 2° Aynı ulak tabiri çoğu zaman, saymak, itibāra almak, göstermek «considérer, envisager, montrer» gibi bir takdir ve tehmin manasını bildiren fiillerle de kullanılır. O zaman ol-mağ ūz(e)re tabiri fransızca'ya «comme étant» suretinde tercüme edilir.

MI.: *türkleri (türkleri) yal-kın-ı حربیه و دولت مأموری اولوقه یازار بر عنصرو اولوق اوزره بلقی ایتمک یق* *türk-ler-i yalnız harb-e ve devlet me-mūr-u ol-mağ-a* دکلمر (طوغری) دکلمر

yarar bir unsur *ol-mak üzere telâkkî et-mek pek doğru değil-dir.* (Tanin gazetesi) «il n' est pas très exact de considérer les Turcs comme un peuple qui n'a d'aptitudes que pour faire la guerre ou pour être fonctionnaire»;

غزتلر تمطیل اشغال ایدن کومور معدنی ایشجیلرینک عددی یوز اون بیک اولوق اوزره
(ارائه ایندیورلر) *gazete-ler ta'fil-i eşgâl ed-en, kömür ma'den-i iş-çî-ler-in-in 'aded-in-i altı-yüz-on-bin ol-mak üz(e)re g'üster-iyor-lar* (irâ'e ed-iyor-lar) «les journaux font savoir que le nombre de mineurs en grève s'élève à 610,000 hommes» (mot à mot : «montre le nombre des . . . comme étant 610,000»).

1331. — 3° *ol-mak üz(e)re* ulaklık tabiri bir isimden evvel gelirse, bazan o isme göre bir belirtken «déterminant» mahiyetini alır. (Mk. § 791). O zaman *ol-an* ortacile şöyle böyle aynı manada olur.

Fransızca'ya tercümesinde sanki bir ortaçmış gibi: qui est, était; dont... est, était». ifadeleri kullanılır (karmaşık na't «sıfat» durumu, gibi).

MI. : *peder, oğul, dāmad ol-mak üz(e)re üç müslūman rençber* «trois ouvriers musulmans qui étaient (respectivement) père, fils et gendre»;

حضرت فاروق هر پارچه سی بر رنگدن دهر ولکی برلشدن اولوق اوزره الی آلتش یامالی خرقة ایله
Hazret-i Fārūk her parça-sı bir reng-den ve her reng-i bir kumaş-dan ol-mak üz(e)re elli altmış gama-lı hırka ile vücūd-un-u setr ed-er-di (KEMAL BEY) «le khalife Ōmer se couvrait le corps d'un manteau portant une cinquantaine ou une soixantaine de pièces, (manteau) dont chaque morceau était d'une couleur (différente) et chaque couleur d'un tissu différent».

İHTAR. — *ol-mak üz(e)re* ulaklık tabiri epiyce sık kullanılmakla beraber *ol-mak* fiilino mahsustur. Öteki fiillerin mastarlarından sonra *üz(e)re* kelimesi gelse de bunlar ulaklık tabirler olmazlar.

3. (Y)E LI veya (Y)I LI ULAK.

(uygunlaşık ulak.)

1332. «(ı) -(y)ê veya (ı) -(y)i li isimcil siyga, (ekseriya tarz ve sūret «manière» durumundaki) *uygunlaşık* «concordant» hades bil-diren bir hâl ulağı olur.

Bu ulak bugünkü osmanlıca'da ancak *çifte -(y)e* siygası görünüşüyle canlı kalmıştır.

Bu kullanışın dışında *-(y)eli* veya *-(y)i* li siyga bir miktar hazır biçilmiş ifadelerde barınmış bulunuyor.

İHTAR. 1 — Aynı ulak karmaşık «complexe» fiiller teşkil etmeğe